

УДК 272-66(456.31):341.485(=163.41)(497.13)“1941/1945”

DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.6312020.7>

Прегледни рад

Радослав Гађиновић

Институт за политичке студије, Београд

УЛОГА ВАТИКАНА И РКЦ У ЛИКВИДАЦИЈИ И РИМОКАТЕЛИЧЕЊУ СРБА У „НДХ”

*У камену ништа људско,
а у људима све камено.*

Иво Андрић

Сажетак

У границама усташке „НДХ” било је око 5 милиона католика Хрвата, око 1.900.000 православних Срба и око три четвртине милиона муслимана. Од првог дана непријатељске окупације и фашистичко-усташке страховладе започета је бесомучна хајка на православне становнике „НДХ”. Срби православни стављени су, може се рећи, изван закона. Они су проглашени непријатељима усташке „НДХ”, осуђени су на ликвидацију. Та је ликвидација замишљена врло сурово. Замишљено је, да се велики део православних Срба једноставно побије, други део да се исели у Србију, а један део да се прекрсти на католичку веру, да постану тим актом „католици” и „Хрвати”.

Кључне речи: Срби, Ватикан, усташе, покатоличење, ликвидације

Став усташке „НДХ” према Србима православцима изнели су први усташки шефови, главни Павелићеви сарадници, министри Миле Будак, Милован Жанић и Мирко Пук у првим данима „НДХ”. Миле Будак говорио је 6. јуна 1941. у Крижевцима на усташкој скупштини о питању ликвидације православља. Скупштина је започета мисом, а након мисе је Будак ту чињеницу узео као мотив наглашавања, да је усташка држава – „држава кришћанска”. Он је говорио: „...ми смо држава двију вјера католичке и муслиманске”. Харангирао је против Срба православца, који су уљежи у Хрватској, непријатељи хрватског народа. Срби су на штету католичанства помицали с истока према западу камен међаш православља: „*Међутим, ако бог да, тај ће њихов камен међаш нестати из хрватске државе, јер се не може међашити по туђим њивама.*”

1. ВАТРЕНИ ГОВОРИ УСТАШКИХ ВОЂА УВОД У МАСОВНО НАСИЉЕ НАД СРБИМА У НДХ

Ватрени говори усташких бојовника позивали су Хрвате и муслимане на брутални обрачун са Србима. У Карловцу је Миле Будак говорио на сличној скупштини 13. јуна 1941.: *“Цијели поглавников рад није ништа друго него Провидношћу божјом израђени ланац догађаја, чињеница и жртва, који је морао довести до успјеха, као што је то 10. априла, кад је проглашена НДХ”*. Поставивши се тако поглавнику као извршитељ божје воље, Будак је усташтво приказао као покрет, који све што чини, чини у интересу католичке цркве. У том циљу усташтво ће очистити Хрватску од православља. Будак је говорио: „Ми, који смо учили повијест, знадемо, да је Свемогући поставио на Дрини границу свјетова. Тамо вам је пукла највећа црква, која је икада постојала откада је свијета и вијека, католичка црква. Тамо је пукнуло и највеће царство, које је икад постојало, римско царство. Дрина је граница Истока и Запада... Зато добисмо наслов *Antemurale Christianitatis ...*” – „*На нашој оданости цркви и католичкој вјери темељи се цијели наш рад, јер нас је повијест научила, да кад овдје не бисмо били католици, да би нас давно нестало*”. А у Вуковару је Будак говорио 8. јула 1941. да су Срби у Хрватској „дотепенци” с

истока, које су као слуге и носаче довели за својих освајања Турци: „Они су уједињени само с православном црквом а ми нијесмо успјели да их асимилирамо. Међутим, нека знају, да је наша лозинка: или се поклони или се уклони, „а у Пакрацу је Будак говорио 20. јула 1941.: „С Влахом једи само до пола здјеле, а од пола здјеле убиј га здјелом по глави, јер ће иначе он теме: ”На скупштини у Госпићу Будак је неколико дана након тога рекао: „Један дио Срба ћемо побити, други раселити, а остале превести на католичку вјеру и тако претворити у Хрвате.”¹

Министар усташке владе Милован Жанић говорио је у Новој Градишки: „Ово има бити земља Хрвата и никога другог а и нема те методе, коју ми нећемо као усташе употребити, да начинимо ову земљу збиља хрватском, и да је очистимо од Срба, који би нас угрозили првом згодом. Ми и то не тајимо, то је политика ове државе и то кад извршимо, извршити ћемо оно, што пише у усташким начелима.” Жанић је говорио том приликом, да ће усташка држава на испражњена мјеста, одакле ће бити макнути Срби, бити насељени Хрвати из Америке: „Они ће настанити огњиште, које ћемо очистити.” А усташки министар правосуђа Мирко Пук изриче у Крижевцима 6.VII 1941. у говору најоштрије харанге против Срба: „Или се уклоните из наше земље милом или ћемо вас истјерати силом.”²

Усташки челници, веровали су, да је то што чине са Србима православцима, католичкој цркви угодно дело, они су од првога дана рачунали с највећом помоћи католичке цркве у својој бруталној злочиначкој акцији ликвидирања православних становника Хрватске. Усташку интерпретацију сарадње Ватикана и усташтва дао је Будак у Иванцу 3.VIII 1941., када је рекао: „Треба се сјетити, да је католичка црква, која није терористичка организација нити је воде малоумници, водила шест крижарских ратова за ослобођење Кристова гроба. И ишло се тако далеко, да су и дјеца ишла на крижарску војну. Кад је тако било у XI и XII стољећу, ми смо сигурни, да та црква разумије и усташку борбу.” Будак

1 Тајни документо односима Ватикана и усташке НДХ, Друштво новинара Хрватске, Загреб, 1952, стр. 86-87.

2 Нови лист, 3.VI 1941.

је то говорио одмах након Павелићеве посете папи, а и сам је Будак био том приликом у Павелићевеј „свити”.. Да су усташке идеје о бруталном обрачуна са Србима наишле на „разумевање” и у Ватикану и код клера у Хрватској доказано је богатом садржајем сарадње тих двеју страна у току година окупације. О томе постоје чврсти документи, који се не могу ничим демантирати. Та је идеја одозго на доље ишла до нижег свештенства и заносила га верским фанатизмом, усташким шовинизмом, те су многи нижи свештеници говорили онако, како је, на пример, говорио жупник у Удбини, Мате Могуш: „*До сада смо за католичку вјеру радили молитвеником и крстом, а сад је дошло вријеме, да радимо пушком и револвером.*”³

Орган сарајевске надбискупије „Католички тједник” брутално пише против Срба православаца уздижући „усташку бунтовност”, то јест злочиначку праксу у поступку према Србима, као појаву, која је сасвим у складу са становиштем цркве: „*И та је Поглавникова бунтовност без сумње била посебним предметом Божје провидности, од ње и усађена у његово срце – кад је коначно уродила тако дивним успјесима. Поглавникова је бунтовност баш зато симпатична, јер је сва у служби правде, сва уперена против зла...*” „...Хрватском су народу највећи непријатељи Срби, а уз то као и у осталој Европи, жидови, слободни зидари и комунисти.”⁴

У клерофашистичкој ревији „Хрватска смотра” изишла је „расправа” др Ива Губерине, свештеника и „сатника поглавниковетјелесне бојне”, који с „научним” претензијама објашњава потребу и корист од истребљења, то јест, убијања, а и прекрштавања Срба. Он се позива при том на „католичку моралку”! О самом покољу Срба Губерина говори: „*Становити елементи у Хрватској, који су за вријеме Југославије имали задаћу расточити државни и народни организам Хрватске, онеспособити је за живот, а особито за ону улогу, коју јој је провидност намијенила (то јест, да буде предстража католицизму према истоку), и након пада Југославије остали су у хрватском организму, а да се ни за једно слово у својим протухрватским тежњама нису измијенили. Природно је право хрватске државе и хрватског народа лијечити свој*

3 Нови лист, 24.VII 1941.

4 Католички тједник, 15.VI 1941,

организам од тог отрова. Усташки се покрет дао на тај посао. Употребљава средстава, којим се служи сваки лијечник при лијечењу организма. Гдје је потребно прави потребне операције. Усташки би покрет најволио, да се ти хетерогени и сада непријатељски елементи тихо и слободно асимилирају, или да се сав отров удаљи из организма (пресели у матицу земљу). Али, ако такви елементи неће да се асимилирају, већ хоће остати у организму као неке „’пете колоне” за растварање организма, или што је горе улазе у оружани сукоб, тада по свима начелима католичке моралке, они су нападачи, а држава Хрватска има право, да и мачем уништи те нападаче.”⁵ Ово значи, да католичка црква, т.ј. њезина хијерархија, одобрава истребљивање, то значи клање Срба, само зато, јер они неће да се асимилирају, то јест, само зато, јер неће да се прекрсте, да постану католици. Дакле, овде је нагласак на „мачу”, којим треба ударити по мирном српском становништву из „превентивних „ мотива! И то све оправдава – католичка моралка...⁶

2. ПОКАТОЛИЧЕЊЕ ИЛИ СМРТ

Одлука усташког покрета у Хрватској уз помоћ и одобравање католичке цркве да Срби нестану са тих простора озбиљно је схваћена и изражена одлучност да се спроведе у дело и то: ликвидацијама, покатоличењем и протеривањем Срба. У заблуди су, по мишљењу Губерине, они католици, који осуђују усташки покрет због његових криминалних метода, које он назива „одлучним операцијама”: „То су начела, о којима овиси сам природни закон, а зато је сваки католик у савјести обавезан проводити и помагати, да се проведу у дјело. Ако је усташтво у садашњим приликама узело на своја леђа, да то у Хрватској проведе, то ометати значило би у најмању руку бити не свјестан свога католичког позива... У оваквим приликама био би гријех против Створитеља стати по страни у судбоносној борби, а право издајство Божје ствари бити на противним барикадама”... „Хрватским католицима

5 Тајни документи о односима Ватикана и усташке НДХ, Друштво новинара Хрватске, Загреб, 1952, стр. 87.

6 Хрватска смотра, Загреб, бр. 10, 1943. г; Радослав Гаџиновић, *Насиље над Србима у 20. веку - узроци и последице*, Књ. 2, ЕвоBook, Београд, 2017, стр. 179.

пружа се прилика, да се покажу колико су Бојжи борци. Католик није професионални критик или душевни пигмеј, него човјек, који храбро борећи се употребљава све прилике, да божја ствар победи. Дужност је католика подузмати све, да оно битно и позитивно у усташком покрету отскочи... Вјерска је дужност подупирати усташки покрет... Цркви ће бити много угодније, ако је њезин вјерник толико свијестан, да се бори у редовима усташког покрета, који по својој традицији и водству, а особито по програму, тежи к оном друштвеном и политичком стању, у коме црква несметано може обављати своје врхунаравно послање.”⁷ Било је и превише свештеника, који су својим сопственим рукама убијали, клали, мучили, чинили лично најстрашнија зверства. Многи су од њих за то праведно и кажњени. Губерина је био један од таквих. Био је не само крвожедан и као такав активан, него и скрибоман, па је оставио иза себе овакав докуменат, који, међутим, није карактеристичан само за његову злочиначку личност, него и за редове из којих је изишао и којима је припадао. То је био један од идеолога клерофашизма, један ауторитет те банде, један доктор теологије, врло уважен, с претензијама да једног дана постане и бискуп. Да ли је неки његов свештеник овако црно на бело фиксирао апологију зверског клања невиних људи, жена и деце, је ли га позвао на одговорност, кад је прочитао тај „есеј”, у којем се клање оправдава католичком моралком и ватиканском линијом виших црквених интереса? Губерина је с превише сигурности, с превише отворености и децидираности формулисао своју криминалну тезу, а да се не би претпостављало, да је то чинио са знањем и одобрењем с виших места, или у најмању руку с интимним увиђајем у интенције и мишљења тих виших места. Постоје два акта Павелићевих „министарства”, која могу послужити као доказ, какво је то било насиље и с каквим се намерама вршило то прекрштавање. Дана 30.VI 1941. донела је усташка влада акт под бројем 48468/41. о прелазима из православне вере, из чега се види, да се треба руководити „државном политиком”, то значи никако канонима, који не би били повољни за брзо масовно прелажење. Ту је речено, да се

---

⁷ Тајни документи о односима Ватикана и усташке НДХ, Друштво новинара Хрватске, Загреб, 1952, стр. 89; Novak Viktor, *Magnum Crimen- pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj*, [Reprint izd., Zagreb 1948], Nova knjiga, Beograd, 1986.

не жели прелажење православаца на гркокатолички обред (ближи православцима), него да треба настојати, да се прелази искључиво на католички обред. Прелазници морају донијети службене потврде „о личној честитости”. Та се потврда издаје „у споразуму с усташким логорима и таборима”. О том треба обавијестити и „Министарство правосуђа и богоштовља”. У том се акту каже, да се не издају потврде, него само изузетно, православним „поповима, трговцима, богатим обртницима и сељацима, те уопште интелигенцији”... По томе се види, да се примењивало политичко насиље уз помоћ терористичких метода, да се правила разлика, па се унапред одређивало који ће се људи примити у католичку веру, а који ће се ликвидирати или иселити. Код тога је играо велику улогу и моменат пљачке, те посебно богатије људе треба ликвидирати или иселити, да би им се одузело имање. Интелигенцију треба такође ликвидирати. Други је акт онај, који је „Министарство правосуђа” упутило 14.VII 1941. (бр. 42687-Б. 1941) „Бискупским ординаријатима НДХ”. „Молимо Преузвишени Ординаријат, да би у повјерљивој форми обавијестио све жупске уреде у погледу примања православних у католичку Цркву. Православнима се неће ни у ком случају допустити прелаз у грко-католичку цркву. Интенције су Хрватске Владе, да се у католичку Цркву не примају православни попови, учитељи, затим уопће интелигенција и напoкон богати слој трговаца, обртника и сељака ради каснијих евентуалних одредаба с обзиром на њих, да се не би извржавала неугодностима вјера и углед католицизма... Ниже и сиромашно православно пучанство допуштено је примати уз претходну поуку у католичким истинама. Уколико би и горе споменути наваљивали да буду примљени, треба их у згодној форми задржавати у катекуменату или на други начин отклонити.”⁸ Из овог тона најбоље се види, каква је сарадња постојала између врха католичке цркве у Хрватској и усташке владе. Они се сасвим поверљиво договарају о методама ликвидације православља, па усташка влада поставља границе прекрштавања, којих се католичка црква у Хрватској држи, да би олакшао усташтву провођење оних даљњих мера замишљених за сурову ликвидацију Срба у Хрватској. Врх католичке цркве је добио сугестију, да не прима оне прелазнике, који би у страху пред

8 *Католички тједник* од 15.VI 1941.

смрћу хтели постати католицима, ако припадају обележеним категоријама, за које су предвиђене друге, драстичне мере ликвидације! Већ 15.V 1941. године, дакле у самом почетку, Надбискупски духовни стол у Загребу издаје прве одредбе, да се може лакше провести усташки план. Усташка највиша власт, министарство богоштовља, комуницира с црквеним ординаријатима и даје директиве, како, с каквим ограничењима и с каквим циљевима треба да се прекрштавање изводи. Тада је утврђено да свештеници у улози усташа и прекрститеља врло фанатично наступају. Папа и остала ватиканска курија врло су добро знали, што се догађа у такозваној „НДХ”, а био им је познат и поступак са Србима православцима, те велика акција прекрштавања, то јест прелажења у масама с православне на католичку веру. Из Ватикана је усташтво је имало подршку, а исто тако је и хрватски врх католичке цркве за своју сарадњу са усташком владом имао одобрење. Да је то тако има више доказа. Дана 17.VII 1941. (Прот. Н.2116) издала је ватиканска Света Конгрегација за Источну Цркву упутства загребачком председнику бискупских конференција др Степинцу у вези с прелажењем православца на католицизам. Та одредба гласи: *„Света Конгрегација за Источну Цркву свраћа позорност Вашој Преузвишености да римокатолички жупници у Хрватској буду потакнути од својих преузвишених бискупа (надбискупа), да у случају пријелаза несједињених (отпадника) не спријече њихово природно враћање у источни обред кад се ради о онима, који су прије били чланови католичке Цркве (заједница) источног обреда, али су под пријетњама и притиском православних (ортодоксних) одступили од католичневјере. Ако Ваша Преузвишеност предочи ту потребу својој часној браћи (бискупима) у Хрватској, стећи ће поновну заслугу тим својим драгоцјеним доприносом за правилан развој католицизма, гдје постоје толике наде за обраћање несједињених. Користећи се радо овом приликом понављам осјећаје свог поштовања и биљежим се Вашој Преузвишености одани кардинал Eugenije Tisserant, тајник; Ант. Арата, надбискуп Сарда, асесор.”* У резолуцији, која је донесена на бискупској конференцији у Загребу од 17.XI 1941., упућеној Павелићу, цитира се акт Свете Конгрегације дословно, с напоменом, да „хрватски католички епископат у цијелости усваја одредбу Свете Конгрегације за Источну Цркву од 17.

VII 1941.” Након што је цитирана та одредба, резолуција каже: „Исто тако у цијелости прихваћа хрватски католички епископат одредбу Свете Апостолске Столице од 18. листопада 1941., која гласи: „Гдјегод већ постоје организоване грко-католичке жупе (жупе грко-католичког обреда), нека се упуте несједињени, који се желе обратити, на исте жупе. Ипак у претпоставци, ако исти одијељени несједињени неће или не могу одржати свој источни обред, нека им се даде слобода прихватити латински обред”. У цитираној резолуцији хрватски епископат тврди, да прихвата” те две одредбе... то више, што се оне у главним цртама подударају с одредбом окружнице владе НДХ од 30.јула број 46448-41”... Могло би се закључити да је „хрватски врх католичке цркве” на основу полугодишње праксе с насилним прекрштавањем под руководством „Држ. Равнатељства за понову” незадовољан и да жели у акцију унијети више реда и система, те више црквене законитости. Вероватно је и то постицало врх католичке цркве у Хрватској кад је приступио састављању ове резолуције. Ипак, очито је, да се „хрватски врх католичке цркве” и даље слаже, у начелу, с планом о ликвидацији православне цркве.⁹

3. ПРЕЂУТКИВАЊЕ ЗЛОЧИНА НАД СРБИМА ВАТИКАНА И ВРХА КАТОЛИЧКЕ ЦРКВЕ

Хрватски Врх католичке цркве о злочинима говори благо као о неким „погрјешкама” неодговорних, па чак и то оправдава провокацијом са стране – жртава! А усташка „влада” није ништа крива! Црквено руководство не осуђује злочине („неодговорних”)!; него само жали, што су те „погрешке” умањиле успехе масовне акције прекрштавања. Католичка црква је, наима, желела, да се Срби лукавије приводе католичкој цркви, па би „обим” и „успех” био већи. Међутим, ствари се у суштини нису измениле. Насиље над Србима наставља се и даље истом жестином. Како су на држање Ватикана гледали неки свештенички кругови, види се из промеморије, коју су предали 1.марта 1942. словенски католички свећеници, који су се налазили као избеглице у Србији, београдском надбискупу др. Ујчићу, с тиме, да је он проследи Ватикану. У опширном

⁹ Тајни документо односима Ватикана и усташке НДХ, Друштво новинара Хрватске, Загреб, 1952, стр. 94.

тексту словенски свештеници износе прилике, у којима живе Срби, који су остали у „НДХ”, с нарочитим освртом на прекрштавање: „Коначни циљ данашње загребачке политике је уништење српског народа у НДХ. Том неморалном циљу има послужити и покатоличавање”.¹⁰ Излагање усташе пред кардиналом било је лажно и бесмислено. Веројатно је кардинал Маглионе видео, како усташа пред њим лаже и како изврће чињенице, али и њему је ова „интерпретација” одговарала и био је веома задовољан. Рушиновић пише:¹¹

Надбискуп Степинац био је, логично, директни експонент Ватикана у тој великој акцији прекрштавања. И он је у Ватикану у име усташтва пласирао тезу, која је усташама одговарала, он је и самога папу обрађивао у моментима, кад је код њега могло још евентуално бити макар и малог неслагања или колебања. У извештају РушиновићаЛорковићу од 9.V 1942.види се, како је Степинац посредовао између Ватикана и усташтва и какве је идеје заговарао у Ватикану. Рушиновић, пише, да је Степинац био 12 дана у Риму, да је тамо био добро расположен „а управо борбено против свих могућих непријатеља наше Државе”. О раду Степинца у Риму Рушиновић пише: „Он је подниоизвјештај Св.Оцу, 9 страница писаних на строју. Он ми је у главном показао тај извјештај, па то могу осигурати, да је с нашег становишта апсолутно позитиван. Нападајући на Србе – четнике и комунисте, као зачетнике свега зла што се збило у Хрватској, нашао је материјала, за који нисам ни ја знао. Нећу ти их набрајати поједина злодјела, која је он навео, али знај, да је то био управо драгоцјени прилог свему ономе што сам до сада ја радио. Положај у земљи он оцјењује повољно и хвали рад и настојања владе. О Поглавниковим напорима и бризи да се чим прије успостави ред, те о његовом вјерском расположењу и поступку према цркви говори најљепшим ријечима. Каже, да је сигурнији него икада прије за судбину хрватског народа и Државе, јер је водство и сам народ показао вољу и смисао да очува оно што смо добили. Њему су сметали становити испади појединаца, али се је увјерио, да су то били збиља испади појединаца, а да водство с тием није имало никакве везе него само муке да зло, које с које стране

---

10 Исто, стр. 100-101.

11 Хрватска смотра, Загреб, бр.7-10, 1943.г.

дошло, спријечи. Не може се и не смије дозволити да било тко напада Н.Д.Х. и да баца лоше свијетло на хрватски народ, па је зато дошао у Рим да побија лажи, које су сервиране Светој Столици. Након поднешеног извештаја био је примљен од Св.Оца и задржао се с Њиме у разговору један сат, а затим је посјетио кардинала Луиђи Маглионеа (Luigi Maglione), те разне кардинале и друге ватиканске достојанственике. Говорио је о разним питањима, особито о православним, те о Талијанима у Далмацији и обалном појасу, о њиховом поступку према католичкој цркви, народу и о њиховом држању према шизматичима. Он ће о свему извјестити Поглавника, а говорили смо, како би се састао и с Тобом, што сам му топло препоручио, па и Теби препоручам, јер је добро, да чује ријеч и с наше стране, а не само од оних, који су за све само не оно, што је наше. Ја сам, да га боље расположим, био врло љубезан и сусретљив. Ставио сам му на располагање аутомобил, а синоћ сам приредио вечеру у мом новом стану. Био је он с пратњом неких наших свећеника.¹² Да је Степинац у Ватикану увек заступао усташку тезу и да је он у смислу усташке тезе водио разговоре са самим папом, може се доказати. Он је у току окупације поднео папи низ извештаја и у свим се тим извештајима освртао и на питање масовног прекрштавања. Као папи подређени, Степинац је очито у својим извештајима настојао, да свом високом шефу, „непограшивом” папи, који не трпи опонирања говори језиком, који папа жели чути. Како су Степинац и ватиканска курија гледали на масовно прекрштавање Срба, види се из посебног извјештаја папи од 18.V 1943. У том извјештају Степинац је написао: „Многи су православци влашке и српске крви, доведени по Турцима, били колонизирани по хрватским крајевима. Стари документи говоре на толико мјеста о тим досељеницима, који су се као турски граничари борили против крићана”... католици су у Србији били прогоњени, оснивале су се шизматске бискупије и манастири у до тада католичким крајевима ... Конац је био нестајање католицизма у потпуно католичким земљама, на првом мјесту у Црној Гори. Лукаво започето дјело Немањића, уништење католицизма на Балкану, наставило се је с истим успјехом у турској ери, када је искористило своју надмоћност

12 Тајни документи односима Ватикана и усташке НДХ, Друштво новинара Хрватске, Загреб, 1952, стр. 102.

над сиромашним хрватским католичким стадом. Ствар свршава с прелазом читавих католичких крајева на оријенталну шизму – бискупија у Требињу, у Боки Которској, у дијеловима Босне, у Сријему, у Далмацији и.т.д. – и српско православље долази најпослије до снаге, коју данас посједује. О догађајима за вријеме Југославије неће можда бити чак ни потребно говорити, кад је сам Свети Отац с високог положаја Државног тајника могао проматрати све из близине. За лакше сјећање спомињем само некоје потанкости.... Напредовање источне шизме у католичке редове пријети данас с пуном озбиљношћу да постигне своје мрачне циљеве. Побједа великосрпске идеје значила би уништење католицизма на сјеверозападном Балкану, у држави Хрватској. Наведени нам документи не остављају никакве двојбе. Што више, нема никакве двојбе, да би тако кобни догађај имао и даљње посљедице далеко преко границе Хрватске. Валови ортодоксног офензивног византинизма ударили би о границе Италије, док се до сада разбијају о хрватско предзиђе.”

С оваквим лажним аргументима и историјским фалсификатима Степинац је код самога папе подржавао усташко истребљивање Срба и православља, то значи и ликвидацију и масовно прекрштавање. То је била теза, коју је папа лично и читава ватиканска курија признала и одобравала. Посебно је значајно Степинчево истицање, да усташка Хрватска брани и папину Италију од – православља! Не само из ватиканских декрета и реаговања, која долазе до изражаја у „дипломатској“, кореспонденцији, него и по свему осталом, па и по држању загребачког надбискупа, јасно се види, да је Ватикану конвенирало оно што је усташтво спроводило, јер је циљ био заједнички: што чвршћа граница католичке цркве на Дрини! Тај циљ „оправдава“ све, па и море крви и суза стотина хиљада жртава.¹³

Хрватски клерофашизам је много пре најезде нациста и фашиста у Југославију показивао своје неограничене симпатије за нацизам и фашизам. У штампи клерофашиста у години 1939. и 1940. може се наћи много доказа, да су они прижељкивали да Немачка и Италија окупирају Југославију

---

¹³ Исто, стр. 105-106; Радослав Гађиновић, *Насиље над Србима у 20. веку - узроци и последице*, књ. 2, ЕвоBook, Београд, 2017, стр. 181.

и да је разбију, јер су у томе видели могућности остварења својих планова. У главном органу клерофашизма, „Хрватској Стражи”, била је сваког дана и што ближе рату све јасније и отвореније манифестована симпатија за хитлеровску Немачку и мусолинијевску Италију. Кад је Хитлер напао Чехословачку, окупирао Чешку, а од Словачке створио своју марионетску „државу”, „Хрватска Стража” је ликовала. Александар Мацх, словачки „министар”, издајник и слуга Хитлеров, крив за многе злочине над словачким народом, дао је 6. VIII 1940. године изјаву за „Хрватску Стражу”, где је Хрватској пожелио исту судбину, коју је доживјела Словачка. Редакција тога листа попрашила је Мацхову изјаву овим речима: „Захвални смо младом словачком државнику за ове ријечи, које ће сигурно лијепо одјекнути у хрватској јавности, јер су те ријечи не само пуне симпатија него и наде (!) за бољу будућност Хрватске, а посебно зато, што су то ријечичовјека, који је на таквом положају да може бити добро информиран.”¹⁴

На основу овог цитата јасно се закључује да је „Хрватска стража” најближе повезана са тадашњом хрватском католичком црквом, изражавају заједно неограничену радост због напада Хитлера на Југославију, о чему је Мацх говорио уреднику „Хрватске Страже”, дајући му до знања, да је он о томе информисан и да ће до тога неминовно доћи. То су за „Хрватску Стражу” само – „наде за бољу будућност Хрватске”, а не народна трагедија.¹⁵

14 *Хрватска стража*, 6. 8. 1940. године; Глез Фон Хорстенау, *Између Хитлера и Павелића, мемоари контраверзног генерала*, Море, Београд, 2013; Васа Казимировић, *ИДХ у светлу немачких докумената и дневника Елеза фон Хорстенау 1941-1944*, Нова књига, Београд, 1987.

15 Средином 19. века, уз страховите притиске и злочине, велики број Срба у западној Херцеговини и централној Босни (нарочито у пределу Широког Бријега, Крешева, Чапљине, Дувна и Ливна) присилно превођен из православља на римокатолицизам. Није требало много времена да се ти конвертити, као уосталоми сви конвертити, покажу као највећи непријатељи свог матичног народа – Срба. Током Другог светског рата „били су то најогорченији непријатељи Срба, па и најсуровији извршиоци геноцида над Србима”. Расположења нису била ништа боља ни 1991. године. Западна Херцеговина је потпуно очишћена од Срба. Срби су протерани из Зенице, Травника, Чапљине, Ливна, Дувна, Коњица. Само из Мостара их је прогнано 45.000. Колико их је поубијано, тешко да ће моћи да се икада утврди. У Западној Славонији су Срби протерани из 10 градова и 187 сеоских насеља, а из 87 их је делимично протерано. У средњем Подрињу је збрисано 70 српских насеља. Преко 707.000 Срба је морало да напусти своје домове из делова Босне и Херцеговине на којима су Хрвати и муслимани успоставили своју власт. Срби су у ратовима 1912, 1913, 1914-1918, 1941-1945. године и деведесетих година преживели биолошку катаклизму. (Др Животије Ђорђевић, *Сатирање српства у 19 и 20 веку*, Том 3, Драслар Партнер, Београд, 2012, стр. 384),

Најављивање ратног напада и окупације, то је нешто, што ће у Хрватској, по мишљењу тих злочинаца, „лијепо одјекнути.”! Однос хрватског клерофашизма и његових протектора у хрватској католичком цркви према нацистичкој Немачкој, која је већ у рату, до Југославија очекује напад, важно је цитирати чланак „Хрватске Страже”, у ком је речено: „Данашња Њемачка знаде, да су у Хрватској живе симпатије за борбу њемачког народа, који се бори за своје прво и за опстанак. И док се данас свуда на свијету јављају људи, који из страха на сва уста приповиједају, да су и они били пријатељи Њемачке, зна се овдјеточно, да су национални Хрвати били од почетка борбе национал-социјалистичке Њемачке на њезиној страни. Према томе не може та Њемачка заузимати негативно становиште према Хрватима, што се уосталом види из чињенице, да се с Хрватима у Њемачкој поступа данас најбоље”.¹⁶ Није, међутим, само „Хрватска Стража” писала повољно о нацизму, нудећи му своје поверење и услуге још пре окупације, него је то чинио и службени орган загребачке надбискупије „Католички лист”, који је у броју 5/1940 тумачио, да националсоцијализам заштићује католичку цркву, цитирајући „Mein Kampf” и доказујући „да у редовима националсоцијалиста може сједити такође увјерени католик покрај увјереног протестанта, а да не дођу у сукоб са својим вјерским назирањима”.¹⁷ На тај је начин водство клерофашизма у Хрватској много прије слома Југославије и окупације спремало своје симпатизере и тровало народне масе идејом, да је рат нацифашизма против Југославије срећа и да ће иза тога наступити оно, што се тако дуго очекује. Иако се у то време није још могло јавно наступати с усташтвом и именом Анте Павелића, по сакристијама и кроз организације, Крижаре, Маријине Конгрегације¹⁸ и т.д., ширила се усташка идеја све интензивније и у тим је редовима неколико дана након окупације, Анте Павелић, кад је дошао у Хрватску доведен од окупатора, нашао своје одушевљење присташе. Од првог

---

16 *Хрватска стража*, 19. IX 1940.

17 *Католички лист*, бр. 5/1940; Ђуро Затезало, *Радио сам свој сељачки и ковачки посао, Свједочанства геноцида*, Просвјета, Загреб, 2005.

18 Маријина Конгрегација (лат.*congregatio, congregare* – окупити стадо), је удружење више самостана истог реда; веће које управља одређеним пословима католичке цркве. То је католичко удружење утемељено 1563 (канонски потврђено 1584) ради усавршавања клерика и лаика у хришћанском животу као и ширење и одбрана вере.

момента радило се све, да се нагласи религиозни моменат у усташтву, да се истакне симбиоза католичке и националистичке идеје и да се истакне, како ће у нови поредак „Хрватска поћи у знаку усташтва и католичке цркве”.¹⁹

Још је Павелић био на путу из фашистичке Италије, са групама својих терориста, а његов је заменик у Загребу, Славко Кватерник, 10.априла, на „велики четвртак” преко радија говорио: „Божја провидност и воља нашега савезника, те мукотрпна вишестољетна борба хрватског народа и велика пожртвовност нашега поглавника др Анте Павелића, те усташког покрета у земљи и у иноземству, одредили су, да данас на дан ускрснућа божјег сина, ускрсне и наша независна хрватска држава.”²⁰

Карактеристично је, да је дан након тога, 11.IV. 1941., дакле, први дан постојања „НДХ”, преко загребачког радија саопштила усташка „власт”, да се народ ван Загреба обраћа на своје жупне уреде, гдје ће од својих свештеника добити упутства за даљњи рад, за понашање према окупатору и т.д. То значи, да су директиве дате жупним канцеларијама још пре немачке офензиве на Југославију и да је свештенство, по вишим директивама, о којима је хрватска католичка црква била тачно упућена, јер су њеним посредством, сарађивало на рушењу Југославије, спремању окупације и припремању терена за усташтво. Није, дакле, чудо, да су и међу такозваним органима усташке власти у прво време били бројни свештеници, да су у прве оружане формације усташке приступили као организатори многи свештеници, нарочито редовници, који су се исказали неизмерном окрутношћу и насиљем у прогону и истребљењу непријатеља и противника усташтва, а и сасвим недужних људи друге народности. То се није догодило искључиво одобравањем и знањем хрватске католичке цркве. Рушење старе Југославије и увођење усташтва у Хрватску благословио је и Ватикан. Католичка црква у Хрватској не би била заузела онакав став, какав је заузела у последњим данима Југославије и првим данима усташке „НДХ”, кад за то не би имала одобрење Ватикана, кад та активност не би

19 Тајни документио односима Ватикана и усташке НДХ, Друштво новинара Хрватске, Загреб, 1952, стр. 26.

20 Исто

била између хрватске католичке цркве и Ватикана претходно у танчине уређена. Са сигурним знањем, да чини оно што Ватикан одобрава, па чак и жели, хрватска католичка црква је на много видљивих начина од првога дана усташке „НДХ” показивала, да настало стање сматра законитим, да се идентификује с усташтвом и да жели с њиме без икаквих ограда сарађивати. Један дан након што је Кватерник прогласио усташку „НДХ”, надбискуп загребачки Степинац посетио је Кватерника, Павелићевог заменика (Павелић још тада није у Загреб стигао!). Службени орган надбискупије „Католички лист” објављује, да је Степинац изразио том приликом „своје честитање за објављивање НДХ”.²¹ Том је приликом Степинац изразио Кватернику сажаљење поводом смрти његовог брата Петра Кватерника, који је погинуо у Цриквеници, када је тамо проглашавао усташку НДХ. „Католички лист” пише, да је тај пао „у часу, кад је вршио најљепшу дужност свога живота”. Степинац је под митром водио спровод тог усташког „часника”, што му није никако била дужност, него је то учинио да нагласи своје осјећаје према усташкој „НДХ”. Еуген „Дидо” Кватерник је узвратио посету Алојзију Степинцу, који му је у катедрали поделио благослов. Усташке су новине писале: „Тим је успостављена уска сурадња између усташког покрета и највишег представника римокатоличке црквене власти у држави Хрватској.”²²

4. СТЕПИНАЦ И ПАВЕЛИЋ НА ИСТОМ ЗАДАТКУ

Све идеје поглавника НДХ др правних наука Анте Павелића чињењем или нечињењем је подржавао и Алојзије Степинац. Дана 16.априла 1941.године Алојзије Степинац је посетио Павелића, чим је он стигао у Загреб под заштитом нацифашистичке окупационе силе, а затим је Степинац, у надбискупским дворима, приредио свечани банкет усташким „часницима” емигрантима, то јест онима, који су с Павелићем дошли из иностранства. Овим је Степинац дао јасан пример свим осталим свештеницима у Хрватској, како се морају односити према усташтву. На први дан Ускрса одржао је у катедрали Степинац проповијед, у којој је величао ново стање,

21 *Католички лист*, број 16.од 1941.

22 *Хрватске новости*, Ускрсни број 1941.

те је закључио: „Исусе ускрснули Спаситељу!... Реци, молим те, и нашем хрватском народу на прагу новог раздобља живота као неког апостолима након Ускрснућа – мир Вама!” А орган надбискупије „Католички лист” пише тих дана „Католичка црква, која је кроз 1300 година духовно водила хрватски народ у свим његовим тешким, болним и радосним данима, прати с весељем и радошћу хрватски народ у овим данима његова подизања и обнављања државне независности... Она се моли Богу, да сви чланови хрватског народа у међусобној слози нађу у држави Хрватској испуњење својих оправданих аспирација. Да цијели народ са својим одговорним Водством буде истински божји народ...С тим жељама и молитвама улазимо у НДХ.”²³

Овакав став није могло уредништво листа заузети без одобрења и директиве надбискупа, а тај опет није такву директиву могао дати, ако није за то имао одобрење Ватикана. Међутим, најјасније је став цркве према усташтву означен у посланици надбискупа Степинаца, објављеној 28.априла 1941. упућеној читавом свештенству, које је позвано, да се „одазове спремно овом позиву на узвишени рад око чувања и унапређења НДХ”. Степинац у тој посланици каже, да је у успостављању усташке „НДХ” „лако разабрати руку божју на дјелу”, па „је ли потребно истицати, да је и у нашим грудима живље закуцало срце?” Степинац каже, да је то, што се догодило, за хрватски народ „давно жељковани и сањани идеал”. Он наглашава, да не позива свештенство на рат за „НДХ” само као син хрватског народа, „него још више као представник Свете Цркве”... Степинац каже: „Говорећи Вам дакле као представник цркве и пастир душа молим вас и позивам, да свим силама настојите и радите око тога, да наша Хрватска буде Божја земља, јер ће само тако моћи извршити двије битне задаће, које као држава имаде да изврши у корист својих чланова” Он позива свештенике да моле: „Да Поглавника Државе Хрватске напуни (бог) духом мудрости, како би узвишену и толико одговорну службу вршио Богу на част и народу за спас у правди и истини.” Степинац додаје: „Покажите, часна браћо, и сада, и испуните своју дужност према младој држави Хрватској”. Одређује, да се у свим црквама пјева „Те Деум”, на који треба

23 Католички лист, бр. 16/1941; Радослав Гаџиновић, *Насиље над Србима у 20. веку - узроци и последице*, Књ. 2, EuroBook, Београд, 2017, стр. 205.

позвати власти и „вјерни народ”, да се захвали богу, што му је поклонио „НДХ”... Започевши овако, надбискуп загребачки, Степинац, дао је од априла 1941. даље читав низ јасних доказа, да је читаву цркву, све свештенство ангажовао за сарадњу с усташтвом, без икакве резерве и на начин, који изазива закључак, да је то било стварно по директивама Ватикана. Надбискуп Степинац упутио је Павелићу посебно писмо, у којем између осталог пише: „Поглавниче! Та свијест доводи нас данас пред Вас, да Вас као легитимни представници Цркве Божје у Независној Држави Хрватској од срца поздравимо као њезиног државног Главара с обећањем наше искрене и лојалне сурадње за бољу будућност наше домовине.”... „И док Вас ево од срца поздрављамо као Главара Независне Државе Хрватске, молимо „Оца звијезда, од којег силази сваки добри дар” не само појединцу него и народној односно државној заједници, да Вас обдари оним духом, који је Главару Државе потребан, да својим народом управља *injustitiaetveritate* – у правди и истини, као најчвршећем темељу Богом благословљене будућности!” Није само загребачки надбискуп Степинац тако поступао. Иако би за карактеризацију односа цркве у Хрватској према усташтву било довољно установити Степинчев однос, јер је он највиши представник цркве и експонент Ватикана у Хрватској, коначно однос цркве према усташтву доказује се поред Степинчевог и ставовима других бискупа у данима окупације и успостављања „НДХ”.²⁴

Сарајевски бискуп Иван „Еванђелист” Шарић упутио је Павелићу писмо, у којем каже: „Поздрављам Вас, Господине Поглавниче, испред мукотрпног хрватског народа Херцег-Босне, који је дуги низ стољећа чекао своје ослобођење и ускрснуће, па смо, ето, сретни и поносни, да нам је донио слободу и независност син наше груде, наше уже домовине, Херцег–Босне поносне... Молимо се Богу, да Вас још дуго поживи на срећу и процват Вјере и Домовине. Он свемогући нека сваким својим благословом благослови Ваше дјело, нашу толико жуђену Слободну Независну Државу Хрватску!”²⁵ Шарић није једино тим поздравом показао своје мишљење о усташтву, него је у безброј случајева био лично експанзиван у

²⁴ Тајни документо односима Ватикана и усташке НДХ, Друштво новинара Хрватске, Загреб, 1952, стр. 28-29.

²⁵ *Врхбосна*, бр. 4-5/1941.

исказивању своје оданости Павелићу и својег усташког духа. У „Сарајевском Новом Листу” под насловом „Бог и Хрвати” Шарић износи своју стару сарадњу с усташким покретом, описује своје састанке с усташким емигрантима у Италији и каже: „Уздишући Богу за њу (слободу), молисмо се Свемогућему и за поглавника др Анту Павелића, нека нам га Он Милостив прати и допрати у слободну Хрватску. И добри је Бог чуо, и ето, услишио наше вапаје и уздисаје.”²⁶ Шарић је откривао своја усташка осећања и у „песмама”. О Божићу 1941. објавио је „песму” под насловом „Поглавнику” и поднасловом „Ода”, а мото јој је био: „Поглавник: За дом! – Сви Хрвати: Спремни!” Ту Шарић даје маха свом безграничном усташтву, те Павелића назива „Вођо наш златни!” Он је, према Шарићу, извео „свето дјело”, он је „усташа дивни”, „наш Леонида”, „Зрињски”, Павелић чува Хрватску од „раја пакленог, од марксизма, од болшевизма”, он је Хрватској потребан „канотихљаб”. Између Павелића и Шарића постојали су најближи односи, они су сарађивали у свему, што је усташтво чинило у Босни и Херцеговини, у свим злоделима био је Шарић учесник. Поводом рођендана др правних наука Анте Павелића 1941. године, Шарић му је послао телеграм, а Павелић је одговорио, те у одговору нагласио: „Ја и цијели хрватски народ цијенимо настојања великог свећеника јуначке бошњачке Хрватске, преузвишеног надбискупа врхбосанскога. За Дом Спремни! Др А.Павелић.”²⁷ Тако су исказивали своје усташке осећаје и многи други бискупи и безбројни нижи свештеници. Док су поједини бискупи у посебним манифестацијама на овакав начин показивали своје усташтво, догађале су се и колективне манифестације усташтва од стране целокупне хрватске католичке цркве. У месецу су јуну 1941. на пример, на заједничкој седници сви бискупи Хрватске закључили, да целокупна хрватска католичка црква, предвођена надбискупом загребачким Степинцем, посети „поглавника” Павелића, како би на видан начин свима католицима „НДХ” дали на знање, како су бискупи одани сарадници усташког „поглавника”, па да се и верници и сви свештеници понашају као они. До те поклонствене посете дошло је 26. јула 1941. Павелића је поздравио наглашеним усташким говором Степинац. Он је

26 *Сарајевски нови лист*, 15. 5. 1941.

27 *Католички лист*, бр. 16/1941.

истакао, да су бискупи дошли, терани љубављу према вери и према народу, која извире из божјег бића: „Та свијест доводи нас данас пред вас, да Вас као легитимни представници цркве божје у НДХ од срца поздравимо као њезиног државног Главара с обећањем наше искрене и лојалне сурадње за бољу будућност наше домовине.”²⁸

Ово поклонство читаве хрватске католичке цркве усташком поглавици није, сигурно, било организовано без нарочитог одобравања из Ватикана, који је с највећом пажњом пратио догађаје у Хрватској. Ватикан је био инспиратор свега онога, што је католичка црква у Хрватској чинила, иза геста сваког појединог бискупа, а поготову је иза онога, што је чињено на колективној основи, од свих бискупа заједно, стајао Ватикан. Један од идеолога усташког покрета, свештеник др Драгутин Камбер, сарадник сарајевског надбискупа Шарића, писао је 10.априла 1942. на прву годишњицу усташке страховладе: „Стотине тисућа усташа, домобрана, чиновника, дужносника и грађана најбољи су вјерници католичке цркве у Хрватској... Сувишно је нагласити, да се ми хрватски католички свећеници дубоко радујемо чињеници, што имамо своју самосталну државу... Далеко је од нас да лицитирамо било с киме. Али без икакве успоредбе истичемо, да смо ми хрватски католички свећеници у огромној већини припадали онај гарнитурџији, која је припремила долазак самосталне Хрватске. Она је наша.”²⁹

Однос усташке „НДХ” према Србима православцима манифестирао се одмах након што је извршена окупација, већ у месецу априлу 1941., неким драстичним мерама, на примјер, забраном употребе ћирилице, одредбом министарства за унутрашње послове од 25.IV 1941., затим одредбом да православци морају носити плаву траку на рукаву (с утиснутим словом П, то јест „православни”) и.т.д. Отпуштени су готово сви чиновници православне вјере, а почела су одмах и масовна хапшења. Најпре су ухапшени православни свештеници, над којима су врло често почињена садистичка зверства. По селима су започела масовна клања православног становништва, често обављана у православним црквама. Неке

---

28 *Католички тједник*, 6.српња 1941,

29 *Тајни документо односима Ватикана и усташке НДХ*, Друштво новинара Хрватске, Загреб, 1952, стр. 31.

су православне цркве динамитом дигнуте у ваздух, друге су спаљене, а оне, које су остале, обесчашћене су и опљачкане. Велики транспорти православног становништва упућени су у договору с немачком окупационом влашћу у Србији, на територију Србије. Напуњени су логори не само Жидовима, него и масама Срба. У тим логорима извршена су већ првих месеци окупације масовна клања Срба православца. Да би рад на том истребљењу Срба био провођен по систему, у такозваном „Државном равнатељству за понову” у Загребу основан је специјални „Вјерски одсек” који је имао задатак да се бави ликвидацијом православних црквених општина, цркава и прекрштавањем оних Срба, који су остали у Хрватској. На челу тог уреда био је свештеник Дионизије Јуричев, усташки официр, блиски сарадник и поверљиво лице самог Павелића, касније његов „дворски капелан” и одгојитељ његове деце. Каквим се задацима бавио тај уред, види се по наређењу, које је упућено из њега, 7. јула 1941. Котарској области у Илоку: „... да се у смислу датих упута окружницом овог равнатељства П.Т.К. бр.26/41 од 2. VII 1941. одмах ухити све у попису наведене особе заједно са свим члановима уже породице (жена, дјеца, остали укућани чланови обитељи), те да их под оружјем пратњом спроведу у сабиралиште, а по томе у логор у Сисак”. То наређење „строго тајне природе, хитно и неодгодно”, у којем се наглашује, да је то „посао од велеког државног интереса”, односило се на хапшење и бацање у логор свих православних свештеника у котару Илок. Задатак тог уреда био је, поред ликвидација, и прекрштавање Срба на католичку веру. Из тога уреда изишао је план о прекрштавању, то су се израђивале директиве, које је проводила католичка црквена хијерархија преко својих црквених органа на терену, а све је то било „на законској основи”!³⁰

ЛИТЕРАТУРА

- Гаџиновић, Р. *Насиље над Србима у XX веку - узроци и последице*, Књ. 2, EuroBook, Београд, 2017.

³⁰ Радослав Гаџиновић, *Насиље над Србима у XX веку - узроци и последице*, Књ. 2, EuroBook, Београд, 2017, стр. 217.

- Novak Viktor, *Magnum Crimen - pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj*, [Reprint izd., Zagreb 1948], Nova knjiga, Beograd, 1986.
- Казимировић, В. *НДХ у светлу немачких докумената и дневника Елеза фон Хорстенау 1941-1944*, Нова књига, Београд, 1987.
- *Тајни документи о односима Ватикана и усташке „НДХ”*, Друштво новинара Хрватске, Загреб, 1952.
- Ђорђевић, Ж. *Сатирање српства у 19 и 20 веку*, Том 3, Драсларпартнер, Београд, 2012.
- Затезало, Ђ. *Радио сам свој сељачки и ковачки посао, Свједочанства геноцида*, Просвјета, Загреб, 2005.
- Хорстенау, Ф. Г. *Између Хитлера и Павелића, (мемоари контраверзног генерала)*, Море, Београд, 2013.
- *Нови лист*, 3.VI 1941; 24.VII 1941.
- *Католички тједник*, 5/1940; бр. 16. од 1941; бр. 16/1941; 6. српња 1941; 15.VI 1941.
- *Хрватска смотра*, Загреб, бр.7-10, 1943.
- *Хрватска стража*, 19. IX 1940; 6. 8. 1940.
- *Хрватске новости*, Ускрсни број 1941.
- *Врхбосна*, бр. 4-5/1941.
- *Сарајевски нови лист*, од 15. 5. 1941.

Radoslav Gaćinović

**THE ROLE OF VATICAN AND THE ROMAN
CATHOLIC CHURCH IN THE EXTERMINATION AND
CONVERSION OF SERBS IN THE INDEPENDENT
STATE OF CROATIA**

Resume

In first days of the Independent State of Croatia first leaders of the ustashe formations and main cooperators of Ante Pavelic, the ministers Mile Budak, Milovan-Zanic and Mirko Puk exclaimed the standpoint of their state toward Serbian Orthodox Christians. On June 6, 1941 in Krizevci during the Ustashe Assembly which had started with the Mass, Mile Budak talked about the extermination of the Christian Orthodoxy. Mile Budak used the fact that the assembly was started with the mass to claim that the state of the ustashe was “Christian state”. On this occasion he exclaimed: ...Our state is the state of two religious denominations – the Roman Catholic and Muslim ones”. He spoke against the Orthodox Christian Serbs defining them as “intruders” and “enemies of Croatian people”, declaring that “the Serbs moved the foundation stone of the Christian Orthodoxy from the east to the west at the expense of Roman Catholicism” and that “God Willing their foundation stone will disappear from the Croatian state, as it was prohibited to place the borderline stones on other people’s plowed fields”. Today in 21st century in the archives there are documents which prove planned deportations, conversions into the Roman Catholicism and liquidations of the Serbs on the territory of the Independent State of Croatia, among which in particular stand out two acts of Ante Pavelic’s “ministries”, proving the violence by which such conversions into the Roman Catholicism were executed. On June 30th 1941 the Ustashe government brought an act-document

No. 48468/41 about the conversion from the Christian Orthodoxy into the Roman Catholicism, which proved that it was declared as “the state politics” and not as the act achieved by the cannons, as they could not provide for fast massive conversions into the Roman Catholicism. In this document it was written that the conversion of the Orthodox Christians into Greek Catholic ritual (which was closer to the Orthodox Christians) was not desirable thing to do, and it was insisted that the Orthodox Christians had to be converted exclusively into the Roman Catholic ritual. The converts had to enclose the confirmation on their “personal chastity” “in agreement with the Ustashe concentration camps and tabors” and also inform “the Ministry of Justice and Respect to God”. In this act-document it was written that such document was prohibited to be issued, with some exceptional cases allowed, to “the Christian Orthodox priests, merchants, rich artisans and peasants and intellectuals in general”... This fact indicates that this was political violence executed by terrorist methods, that the people were differentiated and that it was determined in advance he was to be converted into the Roman Catholicism and who was to be liquidated or deported from the state. In this context there was a great role of robbery, as in particular the rich people were determined to be liquidated or deported, so that they were robbed of their property. The intellectuals were also determined for the liquidations. The other act-document was the document issued on July 14th 1941 by “the Ministry of Jurisdiction” to “the Bishop Ordinariats of the Independent State of Croatia”: “We are asking from the Respected Ordinariat to confidently inform all parish offices about the conversion of the Orthodox Christians into the Roman Catholic church. Under no means the Orthodox Christians will be allowed to convert into the Greek Catholic church. The Croatian government’s intention is not to allow the Orthodox Christian priests, teachers and in general intellectuals and members of rich class of merchants, artisans and peasants the conversion due to possible

later acts related to them and in order not to cause any possible discomfort to the faith and reputation of the Roman Catholicism... Lower and poor Christian Orthodox masses were allowed to be converted into the Roman Catholicism after they go through education about the Roman Catholic truths. In case that the formerly mentioned people still insist to be converted themselves, they had to be in some appropriate way kept in catechumenate or to be banished in some other way.” From the tone of this document it is possible to realize what kind of the cooperation there existed between the hierarchical top people in the Roman Catholic church in Croatia and the Ustashe government. They totally confidently agreed on the methods of liquidation of the Christian Orthodoxy and so the Ustashe government sat up the limits for the conversions in accord with the Roman Catholic church in Croatia for purpose of providing to the Ustashe government an easier way for implementation of further methods designed for cruel liquidations of the Serbs in Croatia.

Keywords: Serbs, Vatican, ustashe, conversion into Roman Catholicism, liquidations.

---

* Овај рад је примљен 15. фебруара 2020. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 20. фебруара 2020. године.